

Statsvetenskapliga förbundet

Förbundsredaktör: Magnus Erlandsson

Om att teoretisera enligt Swedberg

Av Magnus Erlandsson

Metoder har vi statsvetare blivit duktiga på. Vi vet hur man räknar folktoppar. Och hur vi med semistrukturerade intervjuer, enkäter, kritiska diskursanalyser, komparationer, etnografiska fallstudier och regressionsanalyser kan studera aktörer, organisationer, nationer, processer, politik, styrningsförsök, normer och trender.

Våra metoder har utvecklats och förfinats. Undersöka och beskriva, det kan vi. Men hur står det till med våra teoriers progression? Är vi bättre nu än på Webers tid på att förklara?

TEORIER OM TEORIER

Det råder i och för sig ingen brist på teorier heller. Våra läroböcker listar en uppsjö varianter av funktionalistiska, behaviouralistiska, institutionalistiska, rationalistiska, konstruktivistiska, feministiska och marxistiska teorier och fler än så. Oftast begär vi av våra uppsatsstudenter att de ska välja någon redan etablerad teori som passar någorlunda väl med uppsatsens metod och empiri. Peer-reviewers tycks resonera likadant. Ett gott hantverk ger ett gott betyg på uppsatsen eller artikeln.

Men hur ofta övertygas vi om att studenternas – eller kollegornas – teorier också faktiskt nöjaktigt förklarar någonting? Och är de goda uppsatserna eller publicerade artiklarna lika teoretiskt intressanta som de är elegant utförda? Är forskningen verkligen så mycket mer än resultat infösta i av andra redan utvecklade teorier?

PROCESSEN BAKOM TEORIN

Om vi svarar nej på de sista frågorna och köper denna lägesbeskrivning, att våra

metoder är mer avancerade och användbara än våra teorier, då har Richard Swedberg¹ en lösning: vik inte så mycket kraft åt teori, säger han – *teoretisera* istället.²

Vad är att teoretisera? Att skapa teori! Teoretisera är processen, teori produkten. Våra möten med studenter och kollegor borde handla minst lika mycket om konsten att teoretisera som om vårt fälts redan etablerade teorier, menar Swedberg. Teorierna – Webers, Bourdieus, Butlers och så vidare – måste vi alla känna till. Men att lära studenter och varandra att teoretisera – att utifrån den egna empirin, och inte utifrån andras redan utarbetade (och kanske daterade) idéer, skapa teori – det är lika angeläget.

NEGLIGERAT SEDAN LÄNGE

Visst, vi talar i undervisningen om induktion, om att man med utgångspunkt i empirin kan utveckla ny teori. Men vi talar mindre om hur en sådan process kan se ut, och det blir därför ganska sällsynt, till och med på avhandlingsnivå, att studenten eller forskaren söker efter eller landar i ny teori. Teorikapitlet kommer liksom alltid först.

Swedberg ger Popper (och Reichenbach) skulden. Om den induktiva forskningsprocessen går från 1) teoretiserande, till 2) teori till 3) testning av teori, blir det i Poppers efterföljd bara intressant att diskutera de båda senare. Hur man utvecklar hypoteser och testar dessa

1 Richard Swedberg, svensk sociolog, verksam vid Cornell University, USA, och som bland annat bidragit till att etablera den så kallade nya ekonomiska sociologin. Han har publicerat böcker och vetenskapliga artiklar om klassiska sociologiska och ekonomiska tänkare, bland annat Weber, Schumpeter och Tocquevilles.

2 Hela denna text bygger på Swedberg, R (2011), "Theorizing in sociology and social science: turning to the context of discovery", i *Theory and Society*, 2012, 41:1-40, Springer Science.

blir viktigast, eftersom själva ”upptäckandet” inte går att logiskt analysera eller falsifiera.

Men den vetenskapliga idén – om hur något med en ny teoris hjälp ska förklaras – är sällan frukten av ett fallande äpple(!), plötslig gudomlig inspiration eller ett misstag i laboratoriet, även om just den romantiska föreställningen om skaparkraft och kreativitet lever stark. Idén, om den överhuvudtaget dyker upp, kräver hårt arbete. Men Swedberg har idéer om hur detta arbete kan struktureras.

MÅNGA VÄGAR TILL EN IDÉ

Vi har enats, någorlunda, om hur vi tillämpar metoder. Är en liknande samstämmighet möjlig kring hur vi går tillväga när vi skapar teori? Finns det också där utrymme för att skapa regler, former, mallar, guider – och som kan få oss att sluta upprepa, till våra studenter eller kollegor, att det bara är de med obegränsat med tid och särskilda begåvningar som kan hoppas på att få en teori uppkallad efter sig?

Nej, Swedberg menar att teoretiserandet inte kan formaliseras och bli en systematiserad och logisk process, så mycket romantiker är också han. Teoretiserande förutsätter inspiration. Och denna inspiration kan framkallas på vilket sätt som helst. Det är just avsaknaden av krav på att vara rigorös, intersubjektiv, logisk som gör det möjligt att utnyttja fantasi och intuition. Men det finns några ledstänger att hålla sig i.

- Utforska data

Swedberg citerar Tocqueville: ”I never gave in to the temptation to tailor facts to ideas rather than adapt ideas to facts”.³ (Men inte heller Tocqueville beskrev hur idéerna uppstod i mötet med fakta.) Här är uppgiften att teoretisera utifrån det empiriska materialet med syfte att upptäcka något. Teoretisera kan med ordets grekiska etymologi översättas med att

iakta, observera och kontempera, alltså flera aktiviteter på samma gång: titta, undersöka, komma på. Observera först med alla sinnen i alla typer av källor och välj något intressant fenomen och ”nytt” i det du ser. Utgå hellre från egen data än andras. Liksom en konsthantverkare behöver du lära känna ditt material. Observera, så långt det är möjligt, utan att tänka, annars är risken att du iakttar med dina gamla teoretiska glasögon och då avviker du från vägen mot nya begrepp, ny teori.

- Konceptualisera

Sätt namn på och beskriv det nya fenomen du observerat, förstärk skillnaderna mellan det du sett och det ”vi redan visste”, skapa ditt centrala begrepp. Välj ett begrepp som är lätt att ta till sig, som till exempel ”managementbyråkrati” (taget!)⁴

- Bygg ut och färdigställ teorin, formulera förklaringen

Pröva metaforer, analogier, mönster, typer, kategorier. Finn förklaringen till det fenomen du funnit! Den svåra och övergripande uppgiften med att teoretisera är att både förstå och försöka förklara något som händer. Men lyckas du är glädjen mycket större än när du ”bara” lyckas bekräfta någon annans teori.

ATT LÄRA UT TEORETISERANDE

Våra studenter får, i bästa fall, under sina resor på våra institutioner lära sig och öva på metoder i deltagande observation, intervjuer, statistisk analys och fallstudier. Varför inte, frågar sig Swedberg, också ge dem möjlighet att öva sina förmågor i att observera, finna något intressant, skapa egna begrepp och bygga en liten men ändå egen teori?

Magnus Erlandsson är lektor i statsvetenskap och ledarskap och verksam vid Institutionen för skolutveckling och ledarskap, Malmö högskola, samt vid Förvaltningsakademien, Södertörns högskola.

3 Tocqueville, A. de. ([1835-1840] 2004), *Democracy in America*. New York: The Library of America.

4 Hall, P (2012), *Managementbyråkrati – organisationspolitisk makt i svensk offentlig förvaltning*, Malmö: Liber AB.